

Изденүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темада педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши боюнча И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) жана психология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн уюштурулган Д.13.18.580 диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын мүчөсү, педагогика илимдеринин доктору, профессор С. К. Рысбаевдин

БҮТҮМҮ

Эксперт С.К. Рысбаев изденүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темада педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин эксперттик комиссия карап чыгып, төмөндөгүлөрдү ырастайт.

1. Диссертациялык кеңешке диссертация л арды кароого кабыл алуу укугу берилген адистикке дал келиши

Изденүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын 13.00.02- окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темада педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши кеңештин профилине туура келет.

Диссертациялык иште 13.00.02- окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү орто мектептерде жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери боюнча теориялык жана методикалык изилдөөлөр жүргүзүлгөн.

Изилдөөнүн максаты: Жогорку класстардын кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздерин аныктоо, аларды эксперименттик иштер аркылуу текшерип, практикага сунуш кылуу.

Изилдөөнүн милдеттери:

Жалпы педагогикалык – психологиялык эксперимент жүргүзүүдөн мурун алдыма төмөнкүдөй максаттарды жана милдеттерди койдум:

1. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоо иштеринде төмөнкү мектептерге окутуу процессинде тийгизген таасири, ал-абалы, жетишкендиктери жөнүндө изилдөөгө көңүл буруу.

2. Жалпы Кыргызстандагы билим берүү системасына предметтерди интеграциялоо боюнча дүйнөлүк деңгээлде жүргүзүлүп жаткан инновациялык окутуулардын таралуу механизмдерин тактоо.

3. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоо боюнча илимий адабияттарды мугалимдер окуп чыгып, аны өз сабагында колдонуу деңгээли.

4. Предметтерди интеграциялап окутууда мугалимдердин кесиптик компетенттүүлүккө ээ болуусу.

5. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуу аркылуу окуучуларга тийгизген оң жана терс сапаттары.

6. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоодо натыйжа бере ала турган көрүнүштөрдүн тийгизген таасирлери.

Диссертациялык иштин объектиси – жалпы билим берүүчү орто мектептердин жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуу процесси.

Изилдөөнүн методдору: Окуп-үйрөнүү, жалпылаштыруу, системалаштыруу, педагогикалык байкоо, аңгемелешүү, сурамжылоо, сабактарга катышуу, талдоо, жазуу иштерин жүргүзүп текшерүү ж.б.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу: Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоодо окуучулардын билимин өркүндөтүп, сөз байлыгын өстүрүп, сөздөрдү туура колдонууга, кыргыз тилиндеги эрежелерди туура пайдаланууга, чыгармачылык менен ой-жүгүртүүгө калыптандырууга, каармандардын образдарынын негизинде турмушта туура жол тандоого, өз мүнөздөрүн ондоого, улууларды урматтоого, кичүүлөрдү ызаттоого, бири-бирин сыйлоого, айкөлдүккө, гумандуулукка элин сүйгөн эр-азаматтардан болууга, өз билимин өз алдынча изденип кошумча булактардын негизинде өркүндөтүүгө багыт алышат. Алган билимдерин окутуу процессинде бир системага салууга үйрөнүшөт.

Предметтерди интеграциялоо аркылуу окуучулар эң биринчи кыргыз тилинде, өз эне тилинде эркин сүйлөп, элдер менен эркин баарлашып, көркөм сөз берметтерин туура колдонууга багытталышып, кыргыз тилинде жазууда кетирген каталарын ондоого мүмкүнчүлүк алышат. Предметтерди интеграциялоо аркылуу окуучулар эң биринчи кыргыз тилинде, өз эне тилинде эркин сүйлөп, элдер менен эркин баарлашып, көркөм сөз берметтерин туура колдонууга багытталышып, кыргыз тилинде жазууда кетирген каталарын ондоого мүмкүнчүлүк алышат.

3. Изилдөөнүн жаңылыгы жана теориялык баалуулугу

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу төмөнкүдөй аныкталган:

1. Орто мектептердин жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуудагы теориялык жана практикалык иштелмелери аныкталып, интеграцияга арналган изилдөөчүлөрдүн эмгектери менен таанышып, ошолордун негизинде интеграциялап окутуунун максат мазмундары аныкталып чыккан.

2. Орто мектептердин жогорку класстарына ылайыкталып түзүлгөн окуу программасынын негизинде дидактикалык талаптар иштелип чыккан.

3. Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутууда окутуунун изилдөө объектилери, предметтери туура аныкталып иштелип чыккан.

4. Иштин жыйынтык-корутундуларынын негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгүнүн деңгээли.

Биринчи жыйынтык. Орто мектептердин жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун максаттары жана мазмундары алгач ирет негизделген.

Экинчи жыйынтык. Интеграциялап окутууну орто мектептердин жогорку класстарына сунушталган үлгүлөрү жаңы аныкталгандыгында.

Үчүнчү жыйынтык. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоодо колдонулган ык-жолдору, түрлөрү жана каражаттары жаңы изилденгендигинде.

Төртүнчү жыйынтык. Орто мектептердин жогорку класстарынын окуучуларынын, мугалимдердин компетенттүүлүгүн кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуу аркылуу көтөрүүгө боло тургандыгы алгач жолу көрсөтүлгөндүгүндө.

5. Изденүүчү чыгарган илимий жыйынтыктардын (жоболордун) жана корутунду-тыянактардын жаңылык деңгээли.

1-жыйынтык. Жаңы. Орто мектептердин жана гимназиялардын жогорку класстарында кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялоонун теориялык жана практикалык маселелери биргеликте каралып, аларды шайкеш келтирүүдөгү проблемалар алгач аныкталгандыгы;

2-жыйынтык. Жаңы. Азыркы учурда кыргыз тилин окутууда коюлуп жаткан дидактикалык талаптарга иштелмелер иштелип чыгып, колдонууга сунушталды;

3-жыйынтык. Жаңы. Жогорку класстардын окуучуларына кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун максат, мазмундары аныкталып, аларды бири-бирине дал келтирилиши менен биргеликте каралышы илимий жаңылык болуп эсептелинет;

4-жыйынтык. Жарым жартылай жаңы. Анткени, окутуунун түрлөрү, каражаттары жана ык-жолдору мурда аныкталгандыгы менен жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутууда колдонулбагандыгы жаңылык катары белгиленет.

6. Иштин теориялык жана практикалык милдеттеринин чечилишинен алынган жыйынтыктардын багытын баалоо.

Изденүүчү Халилова Турдугүл Ташполотовнанын 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темада педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишинде орто мектептин жогорку класстарынын окуучуларынын компетенттүүлүктөрүн жогорулатууда өтүлүп жүргөн салттуу сабактардын ордуна кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуу менен окуучуларды мектепке, окууга тартууда кызыктуу жана пайдалуу практикада колдоно турган үлгүлөрү аныкталган, ал үлгүлөрдө окутуунун түрлөрү, каражаттары берилип,

эксперимент жүргүзүлүп колдонууга сунуш кылынган. Мына ушундай алгылыктуу жактары менен изилдөө баалуу жана педагогика илимине кыргыз тили менен кыргыз адабиятын орто мектептерде интеграциялап окутуунун методикасына кошкон салымын тастыктайт.

7. Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу.

Изилдөөдө жүргүзүлгөн эксперименттердин жыйынтыктарында көрсөтүлгөндөй окуучулардын интеграциялап окутуудан алган билимдери жана көндүмдөрү эксперименттин алгачкы этабында анчалык айырмаланбай келсе, кийинки этаптарда изденүүчү сунуш кылган ыкманын натыйжасында окуучулардын ойлоо - жондөмдүүлүктөрү, сабакты өздөштүрүүлөрүнүн деңгээли улам өскөн.

Изденүүчү сунуш кылган методикалык ыкмалар сабактын эффективдүүлүгүн орточо 10-15%га көтөрө тургандыгы аныкталган, демек изденүүчүнүн иштеп чыккан теориялык ой-корутундулары мектеп практикасына жарактуу экендигин сынап көрүшкөн.

Интеграциялап сабак өтүү мугалимдерди компетенттүү билим берүүгө, окуучуларды компетенттүү билимди кабыл алууга түркү берет. Негизинен интеграциялап сабак өтүүдө, предметтердеги берилген материалдардын мазмундарынын бири-бирине дал келиши интеграциялоого шарт түзүп бере алат.

8. Диссертациялык иштин негизги жоболорунун, жыйынтыктарынын жана натыйжаларынын жарыялангандыгын тастыктоо. Иштин негизги мазмуну изденүүчүнүн төмөнкү эмгектеринде чагылдырылган:

1. Халилова Т.Т. Сабактарды интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери [Текст] / Т.Т. Халилова // Эл агартуу. – 2013. – №5-6. – 9-12-бб.
2. Халилова Т.Т. Интеграцияланган сабак [Текст] / Т.Т. Халилова // БГУ жарчысы. – 2017. – №1(39). – 105-108-бб.
3. Халилова Т.Т. Кыргыз тилин интеграциялап окутууга арналган эмгектер жөнүндө сөз [Текст] / Т.Т. Халилова // БГУ жарчысы. – 2017. – №1(39). – 111-115-бб.
4. Халилова Т.Т. Кыргыз тилин интеграциялоо жолу менен окутуу [Текст] / Т.Т. Халилова // БГУ жарчысы. – 2018. – №3(45). – 298-302-бб.
5. Халилова Т.Т. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун айрым маселелери [Текст] / Т.Т. Халилова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2019. – №9. – 162-167-бб.
6. Халилова Т.Т. Интеграциялап окутуунун ык-жолдор менен каражаттары [Текст] / Т.Т. Халилова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2019. – №9. – 172-177-бб.
7. Халилова Т.Т. Дидактические требования при интеграции кыргызского языка и кыргызской литературы [Текст] / Т.Т. Халилова // Наука, техника и образование. – Иваново: Проблемы науки, 2019. – №8(61). – С. 45-48
8. Халилова Т.Т. Дидактические основы интеграционного обучения кыргызскому языку и кыргызской литературе [Текст] / Т.Т. Халилова // Наука, техника и образование. – Иваново: Проблемы науки, 2019. – №8(61). – С. 49-52.

9. Халилова Т. Т. Интеграционное обучение кыргызскому языку в кыргызской литературе [Текст] / Т.Т. Халилова // Бюллетень науки и практики. – Нижневартовск: Наука и практика, 2019. – Т.5. №12. – С. 442-449.

10. Халилова Т. Т. Пути развития интеграционного обучения кыргызского языка с кыргызской литературой [Текст] / Т.Т. Халилова // Бюллетень науки и практики. – Нижневартовск: Наука и практика, 2019. – Т.5. №12. – С. 450-457.

9. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Авторефераттын мазмуну диссертациялык иштин мазмунуна дал келет. Автореферат кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылган, резюмеси кыргыз, орус жана англис тилдеринде берилген.

10. Жетектөөчү мекемени, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндөгү сунуштун негиздүүлүгү. Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы жетектөөчү мекеме катары Жалал-Абад мамлекеттик университетинин Башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы, Педагогика жана психология кафедраларын сунуштайт. Аталган кафедрада сунушталган илимдин тармагы боюнча илимдин докторлору, кандидаттары: Сакиева С.С. - п.и.д., профессор 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты), Токтогулов С.- п.и.д. 13.00.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы, Найманбаев А.М. - п.и.д. 13.00.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы, Ураимов К.М. - п.и.к., Эшиев Ж.М.- п.и.к., Эшиев А.М.- п.и.к., Калдаров Ы.А. - п.и.к., доцент, Рыскулова Г.У - п.и.к., Тажибаева Ж.К. - п.и.к., Халдарова Ы.А.- п.и.к., доцент, Ажыкулов С.М.- п.и.к. ж.б. эмгектенишет.

Эксперттик комиссия расмий оппоненттер катары төмөнкү адистерди сунуш кылат:

Биринчи расмий оппонент катары кыргыз тилин жана адабиятын окутуунун теориясы менен практикасы боюнча адис, педагогика илимдеринин доктору, профессор С.Т. Батаканованы сунуш кылат (13.00.02).

Анын эмгектери:

1. Мектепте көркөм чыгармаларды талдоонун илимий-педагогикалык негиздери: Монография. -Б.: Кут Бер, 2010. - 286 б.

2.Драмалык чыгармаларды окутуунун технологиясы: Монография. -Б.: Кут бер, 2013. - 296 б.

3. Адабиятты окутуунун усулдары менен ыкмалары: Окуу-методикалык колдонмо. -Б.: Кут бер, 2013.-53б.

4. Көркөмчыгармаларды талдоого окуучулардын кабыл алуусун даярдоо: Окуу-методикалык колдонмо. -Б.: Кут бер, 2014. - 326.

5.Көркөм чыгармаларды окутуунун методикасы: Монография. Кут бер, 2014. -415 б.

6.Адабиятты окутуунун методикасы. -Б., 2018. - 530 б.

Экинчи расмий оппонент катары кыргыз адабиятын окутуунун теориясы менен практикасы боюнча адис, педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Т. А. Асанакуновту сунуш кылат (13.00.02).

Анын эмгектери:

1. Азыркы кыргыз тилиндеги сөз түркүмдөрүнүн өнүгүш тарыхы боюнча таблицалар (авторлош).-Б.: Шам, 2005.-150 б.;
2. Орус класстарында кыргыз тилин жөндөмөлөрүн үйрөтүү аркылуу окуучулардын кебин өстүрүү жолдору. Методикалык колдонмо. -Б.: 2006.-50 б.;
3. Кыргыз тилиндеги жөндөмөлөрдү үйрөтүүнүн илимий -методикалык негиздери: Методикалык колдонмо. -Б.: 2007.-55 б.;
4. Кыргыз тилин өзгө тил катары окутуу методикасынын айрым маселелери: Методикалык колдонмо. -Б.: 2010.-83 б.(авторлош);
5. Жөндөмөлөрдү окутуу. Методикалык колдонмо. -Б.: 2010.-60 б.;
6. Окуучулардын оозеки кебин өстүрүү. -Б.: 2013.-252 б.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы сунуш кылынган документтерди карап чыгып, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) жана психология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн уюштурулган Д 13.18.580 диссертациялык кеңешине 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча Халилова Турдугүл Ташполотовнанын «Жогорку класстарда кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун дидактикалык негиздери» аттуу темада педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин коргоого сунуштайт.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү,
педагогика илимдеринин доктору,
профессор:

С.К. Рысбаев

